

Muhafazakârlık, Aile ve Kadın (Çankırı Örneği)

DOI NO:10.5578/JSS.10717

Şahin DOĞAN¹

Geliş Tarihi:10.04.2015

Kabul Tarihi:12.12.2015

Özet

Çankırı ilinde 221 kadın ve 221 erkek olmak üzere toplam 442 kişiye rastgele örnekleme yöntemi ile anket uygulaması yapılmıştır. Araştırmada önce cinsiyet temelli bir karşılaştırma yapılmıştır. Yapılan frekans analizi sonucu erkeklerin muhafazakârlık skorlarının kadınlara oranla daha yüksek olduğu görülmüştür. İkinci olarak kadınlar kendi aralarında çalışan kadınlar ve ev hanımı kadınlar olarak karşılaştırılmıştır. Yapılan frekans analizi sonucunda ev hanımı kadınların genel olarak çalışan kadınlardan muhafazakârlık skorlarının daha yüksek olduğu sonucu çıkmıştır.

Genel olarak bakıldığında katılımcıların büyük oranda muhafazakâr aile değerlerini benimsedikleri görülmektedir. Örneğin maddi ve manevi sorunlar olduğunda başvurulması gereken ilk yerin aile olduğu, ailenin dini ve manevi değerlere bağlı olması gerektiği, evin reisinin erkek olduğu, kadının asıl görevinin annelik olduğu, erkeğin evin geçiminden sorumlu olduğu, kadının evleninceye kadar bekâretini koruması gerektiği gibi konularda hem kadınların hem de erkeklerin katılım düzeylerinin çok yüksek olduğu ve bu görüşleri onayladıkları görülmektedir. Yine muhafazakârlığın eleştirdiği kürtaj ve nikâhsız beraber yaşamayı büyük çoğunlukla onaylamadıkları sonucu çıkmaktadır.

Kurumlar arasında en vazgeçilmez kurumun aile kurumu olduğu, tercih edilen ideal çocuk sayısının 3 çocuk olduğu, ev içi önemli kararların büyük çoğunlukla ailece ortak olarak alındığı ve benzer şekilde çocukların geleceği ile ilgili kararların da yine büyük oranda ailece ortak alındığı sonucu çıkmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Muhafazakârlık, Aile, Kadın, Muhafazakâr Tutum, İş Hayatı

---

¹ Yrd. Doç. Dr., Çankırı Karatekin Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü, sahindogan@karatekin.edu.tr

Conservatism, Family and Woman (Çankırı Sample)

Abstract

The survey was administered to 422 people (221 women and 221 men) using the random sampling method in the city of Çankırı. Firstly, a gender-based comparison was made as part of the research. As a result of the frequency analysis performed, it was seen that the conservatism scores of men were higher than those of women. Secondly, women were compared among each other as working women and housewives. According to the frequency analysis conducted, the conservatism scores of housewives were higher than those of working women in general.

Generally speaking, it is observed that the participants adopted conservative family values at a great extent. For example, it is observed that both men and women had high rates of agreement for statements such as family being the first resort for both material and spiritual matters, family had to be loyal to religious and spiritual values, women's actual task was motherhood, men were responsible for the livelihood of the household and women had to maintain their virginity until marriage and that they ratified these opinions. Also, it was understood that they disapproved of abortion and extra-marital cohabitation, which are criticized by conservatism.

It was understood that family was the most indispensable institution inter alia, the ideal number of children preferred to have was 3 the important household decisions were mostly taken jointly by the family and decisions on the future of children were also similarly taken jointly by the family at a great extent.

Keywords: *Conservatism, Family, Woman, Conservative Attitude, Work Life*

Giriş

Muhafazakârlıkta aile merkezi öneme sahip bir kurumdur. Bu nedenle muhafazakâr düşünürlerin önde gelenlerinden olan Bonald'a göre, toplumun molekülü birey değil ailedir. Aile toplumsal eğitimin verildiği ve sosyalleşmenin sağlandığı en eski ve en başarılı okuldur (Nisbet, 1990: 110). Muhafazakârlık, aileyi hem toplumun temel birimi hem de toplumsal değerlerin nesilden nesile aktarıldığı bir kurum olarak görür. Aile aynı zamanda toplum içinde dayanışmayı sağlar. Aile, ortaya çıktığı ilk dönemden itibaren hem yapısı hem de işlevleri açısından bazı değişiklikler göstermekle beraber her zaman toplumlarda ana kurum olma özelliğini korumuştur.

Günümüz Batı dünyasında özellikle sanayileşmiş ülkelerde ailenin korunması, kürtaj, doğum kontrolü, eş cinsel evlilikler en fazla tartışılan konular arasındadır. Ülkemizde de benzer şekilde kadının iş hayatına atılması ile beraber aile içinde ve dışında kadın erkek rollerindeki değişim, kadın ve erkeğin temel görevleri, kürtaj, istenilen ideal çocuk sayısı gibi konular önemli tartışma

konularını oluşturmaktadır. Bu araştırma yukarıda belirtilen belli konular da halkın muhafazakâr tutumlarını Çankırı örnekleminde anlamayı amaç edinmektedir.

1. Araştırmanın Konusu, Amacı ve Yöntem Yaklaşımı

1.1. Araştırmanın Konusu: Araştırmanın konusu Çankırı ilinde yaşayan 15 yaş ve üzeri kadın ve erkeklerin aile ve kadın konusundaki muhafazakâr tutumlarıdır.

1.2. Araştırmanın Amacı: Çankırı ilinde ikamet eden 15 yaş ve üzeri kadın ve erkeklerin aile ve kadın hakkındaki muhafazakâr tutumlarının sosyo-demografik değişkenlerle ilişkilerini irdelemektir.

1.3. Araştırmanın Yöntem Yaklaşımı:

1.3.1. Veri Toplama Aracı: Araştırmada nicel veri toplamak amacıyla anket formu veri toplama aracı olarak kullanılmıştır. Soru kağıdı 6 demografik soru, 21 tane aile, kadının statüsü, toplumsal cinsiyet rolleri, ailede ahlaki değerler gibi konuları içeren beşli likert tipi tutum sorusu, 1 tane çocuk sayısı ile ilgili soru, 4 tane de aile içi erk konusu ile ilgili soru olmak üzere toplam 31 sorudan oluşmaktadır.

1.3.2. Veri Analizi: Araştırma soruları SPSS 21 paket programında analiz edilmiş ve frekans dağılımları alınmıştır. Önce erkeklerle kadınların muhafazakârlık tutumları ikinci olarak da çalışan kadınlarla ev hanımı kadınların muhafazakârlık tutumları analiz edilmiştir.

1.4. Evren ve Örneklem: Araştırmanın evreni hali hazırda Çankırı ilinde ikamet eden 15 yaş ve üzerindeki kadın ve erkeklerden oluşmaktadır. Örneklem seçimi olarak rastgele örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Çankırı ilinde ikamet eden 442 kişiye Ağustos 2014'te rastgele örnekleme yöntemi ile anket uygulaması yapılmıştır.

1.5. Hipotezler

1. Cinsiyet ile muhafazakâr tutum arasında bir ilişki vardır.
2. Kadının çalışıp çalışmaması ile muhafazakâr tutum arasında bir ilişki vardır.

2. Kuramsal Çerçeve

2.1. Muhafazakârlık

Muhafazakârlığın genel kabul görmüş bir tanımı bulunmamakla birlikte, genelde muhafazakârlık tanımı konusunda iki farklı yaklaşımın varlığından söz edilebilir. Bunlardan ilki muhafazakârlığı, Fransız Devrimi'nden sonra ortaya çıkmış, temel doğrultusu yeni rejimin getirdiği değerleri kabul etmeyen “ideolojik” yaklaşımdır. Bu tanımlamada muhafazakârlık; Batı'da eski rejimi ve bu rejimle özdeşleşen, krallık, kilise ve aristokrasiyi, diğer bir deyişle feodal dönemin hiyerarşik yapılanmasını savunan, bireyciliğe karşı olduğu gibi, rasyonel aklı küçümseyen, sanayi toplumunun bazı özelliklerine karşı çıkan hareketlere verilen genel isim olarak kullanıla gelmiştir. İkinci bir yaklaşım muhafazakârlığı, katı doktriner içeriğe sahip bir ideoloji olmaktan çok, esas eğilimi var olan kurum ve ilişkiler ağını korumak olan bir dünyayı algılama, davranış biçimi ve eğilimi olarak görür.

En genel ve temel olarak muhafazakârlık için, “çağdaş” bir “düşünme biçimi” olduğunu söyleyebiliriz. Çağdaştır, çünkü muhafazakârlık için muhafaza edilecek bir dünyanın varlığı ancak kendisini tehdit etmeye başlayan bir “restorasyonun” veya “modernizmin” varlığı şartına bağlı olarak gerçekleşir. Muhafazakârlık, “Aydınlanmanın radikalizmine karşı olarak kendi düşüncesini oluşturur (Bora, 1997: 19). Bu anlamda muhafazakârlık, modernizm kadar eski bir tarihe sahip bir düşünme biçimidir. Muhafazakârlığın daha önceden planlanmış, kesin kurallara sahip eylem biçimleri ve alanları yoktur. Belirli olan tavırları vardır, fakat bu tavrın “ne yönde” olduğunu ancak modernist bir projenin saldırısına uğradıkları zaman anlamak mümkündür (Ögün, 1997: 109). Anthony Giddens'in de belirttiği gibi, muhafazakârlığa göre “geleceğe bakış her zaman geçmişe bakış üzerinden temellendirilmelidir” (Giddens, 1996: 26).

Batı düşüncesinde muhafazakârlık özellikle Fransız siyasî literatüründe, Napolyon politikalarının başarısızlığa uğraması sonucu, devrim öncesi siyasî inanç ve değerleri yeniden inşa etmek üzere Fransız düşünürleri tarafından, yeni bir felsefi düşünce olarak, Devrimin jakoben düşüncesine karşı, adalet ilkelerini ve medeniyetin güvenliğini sağlama anlamında kullanılmıştır (Akkaş, 2000: 12). Mevcut toplumsal, kültürel yapıya hayat veren değerler ve normlara, kurumlara, gelenek ve göreneklere bağlı olma ve bunlarda köklü bir değişikliğe karşı olma durumu olarak tanımlanan muhafazakârlık; Batı'nın sosyolojik bakış açısına göre, pozitif düşünce ve aklın yükselişini ifade eden Aydınlanma düşüncesinin karşıtı olup, düzeni savunan bir yaklaşımdır (Kirman, 2004: 158). Batı'da 19. Yüzyıldan itibaren siyasi bir kavram olarak kullanılmaya başlanan bu kavram, kanundan yana olanları, mevcut siyasi düzeni savunanları nitelerken, zamanla

Marksist terminolojide aşağılayıcı bir kavram olarak “gericilik” anlamında kullanılmaya başlanmıştır (Kirman, 2004: 158). Bu anlamda muhafazakârlık, değişime karşı direnç göstermeyi ifade eden gericilikle özdeşleştirildiğinden sıklıkla gelişmenin önündeki engel olarak algılanmakta ve değerlendirilmektedir (Safi, 2007: 16)

Muhafazakârlık kavramının Batı’da ortaya çıkmasının temel sebebi, modern kültürün her şeyi doğal bir düzene indirgemeye çalışan tavrına karşı bir sosyal düzen savunmasının ortaya çıkmasıdır. Gerçekten de muhafazakâr olarak tanınan E. Burke, Hegel, A. Comte ve E. Durkheim gibi ilk sosyal bilimciler doğal düzen karşısında sosyal olanı ve bu çerçevede aile, din, töre, ahlak gibi kurumsal yapıları savunmuşlardır (Aydın, 2011: 310). Muhafazakâr düşüncenin bilinen ilk temsilcisi, geleneksel yapıyı sarsan Fransız devrimini açık bir şekilde eleştiren Burke’dir. Daha sonraki muhafazakâr aydınlar onun bu aydınlanma karşıtı tutumunu devam ettirmişlerdir.

Türkçede ise muhafazakârlık terimi etimolojik olarak “saklamak, korumak, bellekte tutmak” anlamlarında Arapça *hıfz* teriminden türetilmiştir. Muhafazakârlık kavramıyla vurgulanan, mirasın korunması, toplumsal hafızanın diri tutulması yani sürekliliktir. Sürekliliğin kendini en iyi şekilde gösterdiği kökler, örf ve adetler, gelenekler, inançlar, anılar ve tarihî miras gibi korunmaya layık görülen değerlerdir. Aynı zamanda muhafazakârlık, geçmişe ait değerlerin kaybolmaları tehdidi karşısında duyulan tepkiyi ifade etmektedir (Safi, 2007: 16-17).

2.1.1. Tutum Olarak Muhafazakârlık

Muhafazakârlık çoğu kez başka duruşlarla kesişmekte, başka statükoları beslemektedir. Daha doğrusu muhafazakârlığın koruyacak şeylere ihtiyacı olduğu kadar, koruyacak şeyleri olanların da muhafazakârlığa ihtiyaçları olmaktadır. Belki de bu nedenle muhafazakârlık, bu kadar görünür olmasına rağmen görünmemekte veya bilinmemektedir (Safi, 2007: 32). Bu açıdan muhafazakârlık mevcut durumu korumayı amaçlayan her türlü düşünce ve eylemi niteleyebilecektir. Buna göre de, “değişmenin değil, varılmış olan noktanın ‘mümkün olanın’ en iyisi olduğunu savunan, daha öteye geçmenin sakıncalı olduğunu vurgulayan ve bunu düşünsel ya da eylemsel olarak engellemeye çalışan her siyasal görüş, muhafazakâr olmaktadır (Köker, 1989: 43).

Muhafazakârlığın ‘aşırılık’lara karşı olmak anlamında sergilediği bu ‘tedirginlik’, muhafazakârlığın ruhunu, deyim yerindeyse varlık nedenini teşkil eder. Muhafazakârlığın en belirgin özelliklerinden biri, “bünnevî tedirginlik”ten kaynaklanan bir ‘itidal’ ve ‘ölçülülük’ arzusudur diyebiliriz. Zaten

muhafazakârlığın “kronik düzen kaygısı ve düzen arayışı” da, bu ‘ölçülülük’ tutumuyla doğrudan ilişkili bir şey olarak görülebilir (Argın, 2003:468-469).

Muhafazakârlığı insan psikolojisi ile irtibatlandırıp değerlendirenlere göre ise muhafazakâr; “inancı”, “akıl dini” ile değiştirmek istemez, fakat aynı zamanda mistisizmi veya akılsızlığı siyasetin kaynağı da yapmak istemez. İşte burada bir “tutum” olarak muhafazakârlık ve “tutarlı inançların bütünü” olarak muhafazakârlık arasında ayırım yapmak önemlidir. Tavır olarak muhafazakârlık, geçmişe ait değer ve prensiplerden bağımsız olarak geçmişe olumlu yönde eğilim gösterir (Safi, 2007: 33).

2.1.2. Türk Toplumunda Muhafazakârlık

Günümüzde daha ziyade kültürel alanda eskiyi, geleneksel olanı yaşama ve köklü değer sistemini koruma tavrını nitelemek üzere yapılan muhafazakârlık tanımı daha çok “modern muhafazakârlık” olarak ifade edilmektedir. “Yeni muhafazakârlık” olarak da tanımlanan bu kavram Türkiye’de 1980 sonrası dönemde ortaya çıkan bir duruma işaret etmektedir. Bu dönemde İslami yaşam tarzının bir parçası olan toplumsal pratiklerin yeniden canlanarak ekonomik genişlemenin modern teknikleriyle oldukça iyi bütünleşmesi sonucu dini değerlere sahip çıkmakla birlikte defilelere gitme, modayı takip etme, beş yıldızlı otellerde düğün ve iftar yemekleri verme, tatil yapma gibi modernlik ile muhafazakârlığı birleştirme çabalarına sıkça rastlanır olmuştur (Mardin, 1995: 234). Ancak bunlar birer sentez olmaktan ziyade yan yana duran bir karışım ve melezlik örneği olmaktan öteye gidememiştir (Kirman, 2004: 158). Yine de bu durumun Türkiye’de zaten var olan dini grupların görünür olmasında etkili olduğu söylenebilir.

Türkiye’de de muhafazakârlığın ortaya çıkışının, Türk modernleşmesiyle başladığı söylenebilir. Bunun için Türkiye’de muhafazakârlığın tarihi, ancak Cumhuriyet tarihi kadar eskidir. Osmanlı dönemindeki modernleşme çabalarının kültürel ve sosyal anlamda değiştirici ve bir anlamda “yabancılaştırıcı” etkilerine karşı bazı “ahlaki” çıkışlar vardır. Fakat Türkiye’de her şeyin yeni baştan, oluşturulması üzerine kurulmuş bir modernizm anlayışına Cumhuriyet ile beraber girildiği temel alınacak olursa, muhafazakar kimliklerin ortaya çıkışını bu tarihlerde başlatmak daha doğru olacaktır (Karpas, 1997: 565).

Cumhuriyet’in ilk yıllarından itibaren “gericilik” suçlamalarına maruz kalan muhafazakâr modernlik taraftarları, kendilerinin eskiyi diriltmekten değil, değişimden yana olduklarını üstüne basarak belirtmek lüzumunu hissetmişlerdir.

Örneğin Ali Fuat Başgil (1998: 120) kendisini “memleketçi, milliyetçi, maneviyatçı ve terakkici- muhafazakâr” olarak tanımlamıştır.

Muhafazakâr modernlik düşüncesi, dinî duygular ve maneviyattan yoksun bir toplumun yaşamasının mümkün olmadığı fikrini işlemiştir. Muhafazakâr modernliğin geliştirdiği tezlere göre bilim ve teknikteki gelişmeler, manevî ihtiyaçları ortadan kaldıramadığı gibi, bilakis yarattığı yeni buhranlarla insanı daha da huzursuz etmiştir. Çağdaş medeniyet göz kamaştırıcı teknik başarılarına rağmen insana mutluluk getirememiştir. Ancak tekniği reddetmek buna çare olamayacaktır. Çare bilim ile maneviyatı uzlaştırmak, ikisini bir arada dengeli bir biçimde götürmektir (Yıldırım, 2003: 9-18).

Fikir hürriyeti ve demokrasinin Batı uygarlığının temellerinden birini oluşturduğu ve Batılılaşmanın aynı zamanda demokratikleşme olduğu fikri muhafazakârlık taraftarlarınca dile getirilen ana temalardır. 1930 ve 1940’lı yıllarda Avrupa’da demokrasinin içinde bulunduğu krize paralel olarak erken dönemde arka plânda kalan demokrasi fikrinin özellikle 1946 sonrası Türk toplum hayatında vurgulanmaya başlandığı görülmektedir (Yıldırım, 2003: 9-18). Muhafazakâr modernlik düşüncesi, zamanla ve fırsatını buldukça baskın ideolojiye eklenerek, modernleşmenin muhafazakâr bir renge bürünmesini sağlamaya çalışmıştır (Çınar, 2003: 91).

2.2. Aile

Aile, topluma hazırlanma sürecinin ilk ve en etkili biçimde gerçekleştiği, cinsel ilişkilerin düzenlendiği, eşler ve ana babalarla çocuklar arasında güven verici ilişkilerin kurulduğu, içinde bulunulan toplumsal düzene göre ekonomik etkinliklerin az ya da çok yer aldığı bir toplumsal kurumdur. E. Durkheim, aileyi, “aralarında gerçek ya da varsayımsal olarak kan bağı bulunan ve karşılıklı hak ve ödevler üstlenen toplumun en küçük birimi” olarak tanımlar. Ziya Gökalp ise aileyi, cemiyetin küçük bir modeli olarak görmekte, güçlü aileyi güçlü millet ve devletin temeli olarak düşünmektedir (Erkal, 2011: 109).

İnsanın yeryüzünde yaşayabilmesi için gerekli yeme-içme, barınma, kutsalla bağlantı kurma, yeni nesli topluma uyarılama, sosyal düzeni sağlama gibi en temel işlevlerinden birisi de neslin devam ettirilmesidir ki bu işlevi aile kurumu yerine getirmektedir. Dünyaya gelen hemen pek çok canlı kısa bir süre sonra kendine yeterli hale gelirken insanoğlu uzun bir zaman başkalarına muhtaç durumdadır. Bunun için antropologlar insanı prematüre (erken doğmuş) bir varlık olarak nitelendirirler (Aydın, 2011: 26).

Aile ferdin içinde bulunduğu en önemli ve asli gruptur. Samimiyet, psikolojik ve sürekli ilişkiler aile kurumunun temel özellikleridir. Üyeleri arasındaki muhtelif rollerin organizasyonu aile sistemini meydana getirir

(Arslantürk & Amman, 2001: 289). Yani aile bu üyeler arasında ilişkilerle oluşan bir kurumdur. Aile içindeki ilişkiler yüz yüze ve samimi ilişkilerdir.

Toplumsal yaşamın ana unsurlarından olan aile, ana-baba-çocuklar ve tarafların kan akrabalarından meydana gelmiş ekonomik ve toplumsal bir kurumdur. Aile toplumsal kurumlar içinde hayati niteliği gereği birinci sırayı almaktadır. Çünkü ailenin görevlerinden biri insan neslini devam ettirmektir. Ailenin temel bir kurum olmasının bir başka nedeni de çocuğun toplumsallaşmasında oynadığı roldür. Böylece aile, çocuğun dünyaya getirilmesinde, yetiştirilmesinde, korunmasında ve topluma kabul edilmesinde çok büyük görev üstlenmektedir.

Aile, ortaya çıktığı ilk dönemden itibaren değişik şekiller alarak süreç içinde hem yapısı hem de işlevleri açısından önemli değişiklikler göstermiştir. İlk insan topluluklarına baktığımızda aile işlev olarak pek çok görevi üzerine almış bir kurumdu. Ancak modern dönemde aileye yardımcı ya da ailenin bazı görevlerini üstlenen başka kurumların ortaya çıkması ve meydana gelen toplumsal gelişmelerle birlikte ailenin yapısı ve işlevinde önemli değişimler yaşanmıştır.

Modern zamanlarda meydana gelen bu değişimler, ailede kadın ve erkek rollerinde de bazı tartışmaları beraberinde getirmiştir. Kadınların kamusal hayatta daha yoğun görünürlükleri, geleneksel dönemde sıkça karşılaşılan uygulamaların yeniden ele alınmasına sebep olmaktadır. Bugün kadınlar, kendilerine eski geleneksel rollerin yüklenmesinden rahatsızlık duymaktalar ve ev dışında da etkilerinin olmasını istemektedirler. Özetle; değişen dünyayla birlikte kadın erkek arasındaki geleneksel uygulamaların eskisi gibi olmadığını söyleyebiliriz.

Günümüz Türk toplumunda geleneksel geniş aileden çekirdek aileye doğru dönüşüm, beraberinde anne-baba ve akrabalarla olan ilişkileri de yeniden gündeme getirmiştir. Çünkü geleneksel aile içinde birer fert olarak yer alan anne-baba çekirdek ailede farklı bir evde yaşayabilmektedir. İkinci olarak ise, değerlerle ilgili tartışmayı yeniden gündeme getirmektedir.

Ancak bazı düşünürlerin ileri sürdüğü gibi, sanayileşmeye ve şehirleşmeye paralel olarak gelişen ve genişleyen bürokrasi ve sosyal organizasyonlar ailenin varlığını ortadan kaldıramamıştır. Aksine, 19. Yüzyılda aile içinde yerine getirilen görevlerin bir kısmı örgütlü kuruluşlar tarafından yerine getirilmeye çalışılrsa da aile fert ve toplum hayatındaki önemini sürdürmektedir.

Aileyi sadece bir ekonomik menfaat birliği olarak görmek sağlıklı bir yaklaşım değildir. Aileyi bir bakkal, kooperatif veya şirket gibi görmek, aile

kurumunun devamını zorlaştırır. Nitekim kadının “ekonomik bağımsızlığa” kavuşması ile aileyi terk edeceği varsayımı yanlış ve sakat bir görüştür. Ekonomik bakımdan kadının güçlenmesi, aileyi daha da güçlü kılabilir. Bu tür düşüncelerin çok önceleri ortaya çıktığı Avrupa toplumunda kadını, çalışma hayatının yanı sıra, evinin de hanımı yapma çabaları her geçen gün artmaktadır (Erkal, 2011: 110).

Türkiye’de aile Avrupa ile kıyaslandığında durumun hep daha iyi olduğu söylenir ve bu konuda teselli olma yoluna gidilir. Ancak modernleşmenin etkisiyle yeniden şekillenen Türk aile yapısının geleneksel Türk aile yapısıyla kıyaslamak daha işlevsel bir yaklaşımdır. Türk aile yapısını Avrupa ya da başka bir toplumun aile yapısıyla kıyaslayarak bir yere varmak çok mümkün görünmemektedir.

Çünkü aile her toplum için önemli olsa da önem derecesi toplumdaki topluma farklılık göstermektedir. Avrupa toplumunda ailenin görevlerini başka kurumlara devretmesi uygulanabilir bir durumken, Türkiye’de bu durum pek mümkün görülmemektedir. Çünkü Türk toplumunun kültürel ve dini değerleri doğal olarak Avrupa veya bir başka toplumdaki farklıdır. Örneğin Türkiye’de ailenin yaşlı bireylerine bakma görevinin “huzur evine” devredilmesi hem bakıma muhtaç yaşlı birey hem de toplumun diğer üyeleri tarafından pek hoş karşılanan bir durum değildir. Ancak aynı durum Avrupa toplumunda daha olumlu karşılanmakta hem bakılan kişi hem de toplum tarafından normal karşılanmaktadır. Benzer başka bir örnek ise ailenin üzüntüleri ve sevinçleri paylaşmak suretiyle aile bireylerine destek olma görevinin başka kurumlara devredilmesinin de toplum tarafından kabul görmediği ve bu şekilde ailesinden alamadığı psikolojik desteği başka kişi ve kurumlardan alan kişinin, “etiketlendiği” görülmektedir. Bir önceki örnekte de olduğu gibi böyle bir durum Avrupa toplumunda çok normal ve hatta teşvik edilen bir durumdur. Özetle Türk aile yapısını Avrupa toplumunun aile yapısıyla kıyaslayarak çıkarım yapmaya çalışmak yerine, geleneksel Türk aile yapısıyla günümüzü karşılaştırmak ve kaybolan aileye ait kültürel değerleri tekrar yerine koymaya çalışmak daha anlamlı görünmektedir.

2.3. Muhafazakârlık ve Aile

Muhafazakârlıkta aile, devlet ve din gibi kurumlara büyük önem verilmektedir. Günümüz Batı Muhafazakârlığında ailenin korunması, eşcinsel evlilikleri ve doğum kontrolü gibi konular en çok tartışılan konular arasındadır. Bu bağlamda muhafazakârlık, aile, devlet ve din gibi önemli kurumlar hakkında, kendisini diğer ideolojilerden ayırtırabilecek özgün yorum ve görüşler geliştirmiştir. Aile, geçmişten günümüze, tüm toplumlarda çeşitli görevler

yüklenmiş önemli bir kurumdur. Aile diğer toplumsal kurumlar gibi bazı önemli işlevleri yerine getirir. Toplumsal bir kurum olarak ailenin biyolojik, psikolojik, ekonomik, sosyolojik, dinî, eğitsel işlevlerinin yanı sıra, değerlerin gelecek kuşaklara aktarılması gibi önemli işlevleri de söz konusudur (Safi, 2007: 83-84).

Modern dönemde birçok kurum gibi aile de değişim yaşamaktadır. Bu dönemde geleneksel geniş yapıdaki aile çözümlenip, çekirdek aileye dönüşmektedir. Bu durum beraberinde değer yargıları, gelenek ve göreneklerin değişimini getirmektedir. Aile kurumundaki bu değişim muhafazakârların en rahatsız oldukları bir durumdur. Zira muhafazakârlık için aile, insanın eksikliklerini telafi etme, maddî ve manevî ihtiyaçlarını meşru biçimde karşılamasının yanında, insan için gerekli olan sevgi ve bağlılık hislerinin geliştiği ve sağlıklı bir toplumun en küçük parçası olan kurumdur (Safi, 2007: 84-85).

Muhafazakâr düşünürlerin önde gelenlerinden olan Bonald'a göre, toplumun molekülü birey değil ailedir. Onun aile üzerindeki düşüncesi, ailenin toplumsal düzende zorunlu yapısal özerkliğiyle ilgilidir. Aile toplumsal eğitimin de en eski ve en başarılı okuludur. Bonald, aileyi açıkça monarşi gibi tasarlamakta; kral rolünde baba, uyruk olarak da çocukları düşünmektedir (Nisbet, 1990:110). Onun düşüncesinde aile, kendi başına bir küçük toplumdur; bireylerin gelişimi, maddî ve manevî ihtiyaçlarının temini için zorunlu bir kurumdur.

Yine muhafazakâr bir düşünür olan Thomas Fleming'e göre aile, "beşerî toplumun ve yönetimin nihaî temeli, özgür bir toplumun hakikî dayanağı olan bir toplumsal kurum"dur. Aklın verilerinin sınırlı olması ve Hıristiyanlıktan gelen ilk günah inancı nedeniyle, mükemmel olmayan insanı olgunlaştırıp, ona asıl kimliğini kazandıran, ona bir geçmiş ve gelecek duygusu veren de odur; bireyler unutkan, ama ailenin hafızası vardır. Kusurlu olan insan, iyi ve kötü arasında tercih yapabilmek, manevî ve bedensel yapısının ihtiyaçlarını meşru yollardan karşılayabilmek için de ailenin "kurumsal rehberliğine" muhtaçtır (Fleming'den akt. Safi, 2007: 85).

İnsanın kendi ailesine karşı sevgi ve bağlılık duyması ile bu kurumlar arasında bir benzeşim kuran Burke'ye göre, aileye sevgi duymamız normal iken, geleneksel siyasal pratiklere ve kurumlara karşı bu tür bir duygu hissetmeyiz. Bunu ancak, bu pratikler ve kurumları kaybettikten sonra anlarız.

Muhafazakârlık, aileyi hem toplumun temel birimi, hem de geleneksel ahlâkın koruyucusu olarak görmektedir. Çünkü aile toplumu bir arada tutan bağların bir kısmını yaratır ve pekiştirir. Aynı zamanda aile toplum içinde dayanışmayı sağlar ve nihayet temel eğitim kurumlarından biri olma işlevini görür. Aile, insanların kendi toplumuna mensubiyet ve aidiyet duygularını da

kuvvetlendirir. Bu kurum, insanların mutlu olabildiği belli başlı yerlerden biridir. Bu nedenlerle ailenin vazgeçilmez bazı toplumsal işlevleri vardır.

Ayrıca muhafazakârlar aileyi, sosyolojik işlevleri itibariyle toplumun temel kurumu olarak ele alırlar. Meselâ, Talcot Parsons'un ayrımına uygun bir şekilde, muhafazakârlar da ailenin “neslin devamı”, “sosyal rehabilitasyon” ve “sosyalleşme” şeklindeki üç temel fonksiyonuyla, toplumun en temel işlevlerini üstlenmiş bir kurum olarak kabul ederler. Bu yönüyle aile, bireylerini toplumsal değerler doğrultusunda yetiştiren bir kurum olmakla birlikte, aynı zamanda toplumdaki çeşitliliği sağlayan bir kurumdur.

Ailenin muhafazakârlar için altı çizilen önemli işlevlerinden biri de bireylerine kazandırdığı kimliktir. Aile, bireylerine kimlik kazandırmak suretiyle onları topluma kazandırır ve bu kimlik üzerinden toplumsal dayanışmaya sevk eder.

Muhafazakârlara göre aile ile mülkiyet el ele giden iki varlık alanıdır. Biri olmadan diğerrinin varlığı da söz konusu olmaz. Mülkiyet, toplumsal düzenin sağlanmasında gerekli olan en önemli kurumlardan biridir. Bu anlamda mülkiyetin temeli ailedir. Muhafazakârlara göre “aile” ve “mülkiyet” aynı zamanda toplumsal düzenin temelini oluşturan iki toplumsal kurumdur. Bunlarda meydana gelebilecek olan aşınma toplumsal düzenin de aşınmasına yol açar (Çaha, 2004: 78).

Aile kurumu ile ahlâkî ilke ve değerlerin de yakın ilişkisi söz konusudur. Aşırılıklardan kaçınarak orta yolu bulma şeklinde özetlenebilecek Aristoteles'in ahlâk kuralı, muhafazakârların en çok itibar ettikleri bir yaklaşımdır. Aristoteles, iki aşırı ucun, iki kötülüğün ortasındaki doğru yolun tutturulmasını “erdem” olarak belirler (Ağaoğulları vd. 1994: 312). Bu yüzden muhafazakârlar en büyük erdemin “Aristotelesçi ölçülülük”te olduğunu düşünürler.

Muhafazakâr düşünür Kirk'e göre muhafazakârlar “sürekli bir ahlâkî düzenin” varlığına inanırlar. Farklı bir şekilde ifade etmek gerekirse, muhafazakârlar insan doğasının sürekli ve ahlâkî gerçeklerin kalıcı olduğuna ve “ruhun içsel düzeni ile ulusun dışsal düzeni”nin ayrılmaz bir şekilde birbirlerine bağlı olduğuna inanırlar (Sullivan, 2004: 155).

2.4. Muhafazakârlık, Kadın ve İş Hayatı

Kadın ve Çalışma Hayatı: Muhafazakâr düşüncede erkek evin maddi yönden geçiminden sorumludur. Kadının temel görevi de ev işleri, eşi ve çocuklarıyla ilgilenmesidir. İslam dini açısından da erkek evin geçiminden sorumludur fakat kadının böyle bir sorumluluğu yoktur. Batı'daki muhafazakâr ideolojilerde de erkek evin geçiminden sorumludur. Kadının asıl görevi ise annelik ve ev işleridir.

Kadının Asıl Görevi: Yılmaz'ın Türkiye genelini kapsayan muhafazakârlık araştırmasında katılımcıların %81'i kadının namuslu olmasının her türlü diğer özelliklerinden önemli olduğunu, %71'i de kadının asıl görevinin evinde çocuklarına ve kocasına hizmet etmek olduğunu, %67'i ise kadının çalışmasından dolayı ev hizmetlerini aksatıyorsa işi bırakması gerektiğini belirtmişlerdir (Yılmaz, 2006: 7).

Kadınların iş hayatına atılmaları ile beraber evin kazancı artmıştır fakat yeni problemler ortaya çıkmıştır. Kadının asıl görevi annelik midir? Yoksa kadın da erkek gibi çalışarak evin maddi yönden geçimine ortak olmalı mıdır? Buna bağlı olarak kadının küçük çocuğu varsa çalışmalı mıdır? Belli bir yaşa geldikten sonra mı çalışmalıdır? Gibi sorular gerek ülkemizde gerekse de dünya genelinde kadının çalışma hayatıyla ilgili temel tartışma konularındandır.

Kadının iş hayatına atılması ile ortaya çıkan sorunlardan ilki çalışan kadının ev hanımı kadar çocukları ile ilgilenip ilgilenemeyeceği sorusudur. Çarkoğlu ve Kalaycıoğlu'nun Türkiye genelini kapsayan araştırma sonuçlarına göre on sekiz yaş ve üzerindeki katılımcıların %48'i çalışan bir annenin çalışmayan bir anne kadar çocuğuyla yakın ve güven dolu bir ilişki geliştiremeyeceğini, %40 kadarı ise yakın bir ilişki geliştirebileceğini belirtmiştir. Katılımcıların %58'i okul öncesi yaştaki bir çocuğun annesinin çalışmasından dolayı olumsuz olarak etkileneceğine inandıklarını, %24'ü ise okul öncesi dönemdeki çocuğun annesinin çalışmasından dolayı olumsuz yönde etkilenmeyeceğine inandıklarını belirtmişlerdir. International Social Survey Program (ISSP)-2002 verilerine göre dünya genelinde okul öncesi yaştaki bir çocuğun annesinin çalışmasından olumsuz yönde etkileneceğine inananların oranı %51'dir. Buna karşılık olumsuz yönde etkilenmeyeceğine inananların oranı ise %34'tür. Dünya geneli sonuçlarında genel kanaatin okul öncesi yaştaki çocuğun annesinin çalışmasından olumsuz yönde etkileneceği yönündedir (Çarkoğlu ve Kalaycıoğlu, 2014: 10).

Yine aynı araştırma raporunda kadın ve erkek katılımcıların büyük çoğunluğuna göre kadının çalışmaması yani ev hanımı olması çocuğu ile güvene dayalı ilişki kurmasında yardımcı olmaktadır. Kadının çalışmasının ise muhtemel olumsuz etkileri olabilmektedir. Katılımcıların %43'ü kadının çalışmasından bütün ailenin zarara gördüğünü, %47'si ise zarar görmediğini düşünmektedir. Yine, katılımcıların %63,4'ü kadının bir iş sahibi olmasının iyi olacağına inanmakla beraber öncelikle bir yuva ve çocuk sahibi olmak istediğine inanmaktadır. Kadının öncelikli tercihinin bir yuva ve çocuk sahibi olmak istediği fikrine katılmayanların oranı sadece %15,4'tür (Çarkoğlu ve Kalaycıoğlu, 2014: 13-14).

Çarkoğlu ve Kalaycıoğlu yaptıkları araştırma sonuçlarına göre, sanayileşme ile beraber Türkiye'deki aile yapısının değişerek çalışan anneye göre toplumsal cinsiyet rollerinin yeniden şekilleneceği şeklindeki hipotezlerinin tutmadığını, tam tersine annenin asıl görevinin çocuk bakması, çocuğunu yetiştirmesi, ev işleri yapması ve ev kadını olmasının idealize edildiğini, ancak bir zorunluluk olarak da zorlaşan geçim şartları nedeniyle kadının aile bütçesine katkıda bulunması gerektiğinin kabul edildiğini belirtmektedirler (Çarkoğlu ve Kalaycıoğlu, 2014: 21).

Evlilik Öncesi Cinsel İlişki: Muhafazakâr aile değerlerinde namus konusu en önemli noktalardan biridir. Yukarıda da belirtildiği gibi Yılmaz'ın yaptığı araştırmada (Yılmaz, 2006: 7) katılımcıların %81'i kadının namuslu olmasının her türlü diğer özelliklerinden önemli olduğunu belirtmişlerdir. ASAGEM tarafından yapılan Türkiye'de Ergen Profili Araştırmasında evlilik öncesi cinsel ilişkiyi doğru bulanların oranı%14,7 iken doğru bulmayanların oranı ise %85,3'tür (ASAGEM, 2008: 88). Yine ASAGEM tarafından yapılan Türkiye'de Aile Değerleri araştırması sonuçlarına göre "Bir erkeğin evlilik öncesi cinsel ilişki kurmasında sakınca görmüyorum" ifadesini doğru bulanların oranı %38'1'dir doğru bulmayanların oranı ise %46,1'dir. Kızların evlilik öncesi cinsel ilişki kurmasını onaylayanların oranı%14,1 iken onaylamayanların oranı %77'2'dir (ASAGEM,2010:104,108). Muhafazakâr aile değerlerinde kadının namuslu olması, eşi ve çocukları ile ilgilenmesi gibi konular kadından beklenen temel özelliklerdir fakat evin maddi yönden geçimi gibi konulardan sorumlu değildir.

Evin Geçiminden Erkek Sorumludur: Günümüzde fazlaca tartışılan konulardan biri de kadının maddi olarak evin geçiminden sorumlu olup olmadığı konusudur. Muhafazakar aile değerlerinde evin maddi olarak geçiminden erkek sorumludur. Yukarıda belirtilen Çarkoğlu ve Kalaycıoğlu'nun yaptıkları araştırmaya göre erkek katılımcıların %51'i eşinin işi olmadığını, kadın katılımcıların ise %6'sı eşinin işi olmadığını belirtmiştir. Kadınların %28'i eşlerinin gelirinin kendilerinin gelirinden daha yüksek olduğunu %2 kadarı ise kendi gelirlerinin eşlerinin gelirinden daha yüksek olduğunu belirtmişlerdir. Aile bütçesinin nereye harcanması gerektiği konusuna erkeklerin %61'i evin bütçesinin kendileri idare ettiklerini ve nereye harcanacağına kendilerinin karar verdiğini ve eşlerine bir pay verdiklerini belirtmişlerdir. Kadın katılımcıların ise %13 kadarı nereye harcanacağına kendilerinin karar verdiğini ve eşlerine bir pay verdiklerini ifade etmişlerdir.

Aile ve Çocuk Sayısı: Muhafazakârlığın en fazla önem verdiği kurum ailedir. Aile ve çocuk sayısı günümüzde tartışılan en önemli konulardandır. Özellikle gelişmiş Batı ülkelerinde azalan nüfus nedeniyle çocuk sayısının artırılması için devletler önemli bütçeler ayırıyorlar. Doğum izninin artırılması, çocuklara ödenen para miktarlarının artırılması gibi değişik teşvikler geliştiriyorlar. Türkiye’de de çocuk sayısı gündemde olan önemli tartışma konuları arasındadır. Uzmanların verdikleri bilgilere göre son yıllarda Türkiye’deki doğum oranı ve nüfus artışı sanıldığı kadar aksine fazla değildir.

Çarkoğlu ve Kalaycıoğlu’nun yaptıkları araştırmaya göre katılımcıların %87’i çocuk sahibi olmak isteyen çiftlerin evli olması gerektiğini, evli değillerse evlenmeleri gerektiğini düşünmektedir. Katılımcıların %13’ü ise çiftlerin evlenme niyetleri olmasa da bir arada yaşayabileceklerine inandıklarını belirtmişlerdir(Çarkoğlu ve Kalaycıoğlu, 2014:25).

3. Bulgular ve Yorum

Bu bölümde katılımcıların demografik değişkenleri, kadın ve erkeklerin muhafazakârlık tutumları, çalışan kadınlarla çalışmayan kadınların muhafazakârlık tutumları, ideal çocuk sayısı, en vazgeçilmez kurumun hangisi olduğu, aile içinde kararların kimin aldığı, çocukların meslek seçimi, evlilik gibi konularda kimin karar verdiği hakkındaki görüşlerinin frekans dağılımları yer almaktadır.

Tablo1: Demografik Değişkenlerin Frekans Dağılımları

Cinsiyet	Medeni durum					
	Sayı	Geçerli oran				
Kadın	221	50,0				
Erkek	221	50,0				
Toplam	442	100,0	Evli	258	58,4	
			Bekâr	134	30,3	
			Eşinden ayrılmış	29	6,6	
			Eşi ölmüş	21	4,8	
Toplam	442	100,0	Toplam	442	100,0	
Yaş	Eğitim Durumu					
	15-19	13	2,9	Okuma-yazma bilmiyor	6	1,4
	20-25	82	18,6	Okuma yazma biliyor	20	4,5

26-30	61	13,8	İlkokul mezunu	46	10,4
31-35	67	15,2	Ortaokul mezunu	33	7,5
36-40	50	11,3	İlköğretim mezunu	13	2,9
41-45	51	11,5	Lise mezunu	133	30,1
46-50	46	10,4	Önlisans	58	13,1
51-55	32	7,2	Lisans	113	25,6
56-60	27	6,1	Yüksek	20	4,5
61 ve Üzeri	13	2,9	Lisans/doktora		
Toplam	442	100,0	Toplam	442	100,0
Meslekler			Aylık Kazanç		
İşçi	43	9,7	BeşyüzTLve altı	24	5,4
Memur	98	22,2	BeşyüzbirTL-	53	12,0
Esnaf	38	8,6	BinTLarası		
Serbest meslek	27	6,1	BinbirTL-	117	26,5
Emekli	24	5,4	İkibinTLarası		
Ev hanımı	83	18,8	İkibinbirTL-	106	24,0
Öğretmen	17	3,8	ÜçbinTL arası		
Çiftçi	12	2,7	ÜçbinbirTL-	21	4,8
İşsiz	11	2,5	DörtbinTL arası		
Öğrenci	67	15,2	DörtbinbirTL-	7	1,6
Diğer	22	5,0	BeşbinTL arası		
Toplam	442	100,0	Beşbin TL ve Üzeri	6	1,4
			Düzenli kazancı yok	108	24,4
			Toplam	442	100,0

Tablo2: Cinsiyete Göre Muhafazakârlık Tutumlarının Frekans Dağılımları

		Cinsiyet			
		Kadın		Erkek	
		Sayı	Sütun Geçerli %	Sayı	Sütun Geçerli %
Maddi ve manevi sorunlar olduğunda başvurulması gereken ilk yer ailedir.	Katılmıyor	19	8.7	8	3.6
	Kararsız	11	5.0	8	3.6
	Katılıyor	188	86.2	204	92.7
Aile dini ve manevi değerlere bağlı olmalıdır.	Katılmıyor	11	5.0	4	1.8
	Kararsız	20	9.2	6	2.7
	Katılıyor	187	85.8	211	95.5
Evin iç işlerinden (yemek, temizlik gibi) kadın, dışarıdaki işlerden (fatura yatırmak, pazar alışverişi gibi) erkek sorumludur.	Katılmıyor	88	40.4	57	25.8
	Kararsız	20	9.2	20	9.0
	Katılıyor	110	50.5	144	65.2
Evin reisi erkektir.	Katılmıyor	92	42.4	42	19.0
	Kararsız	16	7.4	16	7.2
	Katılıyor	109	50.2	163	73.8
Kadının asıl görevi anneliktir.	Katılmıyor	67	30.7	46	20.9
	Kararsız	10	4.6	13	5.9
	Katılıyor	141	64.7	161	73.2
Bir kadın işi dolayısıyla evini ihmal ediyorsa işini bırakmalı, eşi ve çocuklarıyla ilgilenmelidir.	Katılmıyor	72	33.0	24	10.9
	Kararsız	33	15.1	22	10.0
	Katılıyor	113	51.8	175	79.2

		Cinsiyet			
		Kadın		Erkek	
		Sayı	Sütun Geçerli %	Sayı	Sütun Geçerli %
Kadının çalışarak eve ekonomik katkı sağlaması, ev hanımı olarak çocukları ve eşi ile ilgilenmesinden daha önemlidir.	Katılmıyor	112	51.6	141	66.8
	Kararsız	39	18.0	23	10.9
	Katılıyor	66	30.4	47	22.3
Bir kadın evleninceye kadar bekâretini korumalıdır.	Katılmıyor	17	7.9	19	8.6
	Kararsız	14	6.5	11	5.0
	Katılıyor	185	85.6	191	86.4
Evin maddi yönden geçimini temin etmek erkeğin görevidir.	Katılmıyor	55	25.3	40	18.1
	Kararsız	22	10.1	17	7.7
	Katılıyor	140	64.5	164	74.2
Ev kadını da çalışan ve para kazanan kadın kadar değerlidir.	Katılmıyor	13	6.0	8	3.7
	Kararsız	15	7.0	5	2.3
	Katılıyor	187	87.0	206	94.1
Çalışan bayanlar ev işlerine, çocuklarına ve eşlerine yeterli zaman ayıramıyorlar.	Katılmıyor	68	31.3	38	17.3
	Kararsız	32	14.7	38	17.3
	Katılıyor	117	53.9	144	65.5
Evin maddi olarak geçiminden kadın- erkek eşit derecede sorumludur.	Katılmıyor	48	22.1	65	29.5
	Kararsız	22	10.1	23	10.5
	Katılıyor	147	67.7	132	60.0

		Cinsiyet			
		Kadın		Erkek	
		Sayı	Sütun Geçerli %	Sayı	Sütun Geçerli %
Kadın bir işte çalışmak için kocasının rızasını almalıdır.	Katılmıyor	39	18.1	16	7.2
	Kararsız	24	11.2	9	4.1
	Katılıyor	152	70.7	196	88.7
Kadın kocasına itaat etmelidir.	Katılmıyor	70	32.6	30	13.6
	Kararsız	28	13.0	17	7.7
	Katılıyor	117	54.4	174	78.7
Bir kadın başörtüsü ile başı açık olanlar gibi her yerde çalışabilmelidir.	Katılmıyor	15	6.9	11	5.0
	Kararsız	13	6.0	9	4.1
	Katılıyor	189	87.1	201	91.0
Nikâhsız beraber yaşamak doğru değildir.	Katılmıyor	28	13.0	24	10.9
	Kararsız	18	8.3	19	8.6
	Katılıyor	170	78.7	178	80.5
Kadınlar için bazı meslekler uygun değildir.	Katılmıyor	26	12.0	20	9.0
	Kararsız	17	7.8	10	4.5
	Katılıyor	174	80.2	191	86.4
Meşru bir neden olmadan kürtaj yoluyla bebeği aldirmek büyük bir insanın canına kıymak kadar kötü bir davranıştır.	Katılmıyor	25	11.6	20	9.1
	Kararsız	13	6.0	14	6.4
	Katılıyor	177	82.3	186	84.5

		Cinsiyet			
		Kadın		Erkek	
		Sayı	Sütun Geçerli %	Sayı	Sütun Geçerli %
Okul öncesi yaşta bir çocuğun annesinin çalışmasından kötü bir şekilde etkilenmesi muhtemeldir.	Katılmıyor	58	26.7	38	17.2
	Kararsız	35	16.1	41	18.6
	Katılıyor	124	57.1	142	64.3
Çalışan bir anne en az çalışmayan bir anne kadar çocuğuyla yakın ve güven dolu bir ilişki kurabilir.	Katılmıyor	37	17.1	50	22.6
	Kararsız	23	10.6	30	13.6
	Katılıyor	157	72.4	141	63.8
Bir kadın bir işte çalıştığında bundan bütün ailesi zarar görür.	Katılmıyor	119	55.1	109	49.5
	Kararsız	36	16.7	47	21.4
	Katılıyor	61	28.2	64	29.1

Tablo 2'ye göre, kadınların ve erkeklerin muhafazakârlık ile ilgili tutum ve görüşler için oluşturulan kısmi tablolarda ortaya çıkan örüntülerin birbirinden farklı olduğu görülmektedir. Cinsiyetle ilgili kategorileri içinde kısmi tabloların sıklık dağılımlarının incelenmesi sonucunda ortaya çıkan betimsel bulgular, kadınların erkeklerden daha az muhafazakârlık özellikleri taşıdığını göstermektedir. Kadınlarla erkekler birbirleri ile karşılaştırıldığında, bütün değişkenler için kadınların erkeklerden daha düşük muhafazakârlık eğilimi gösterdiği görülmektedir.

Özellikle kadının ev içi rol ve sorumlulukları ile ilgili tutumlarda, kadınlarla erkeklerin muhafazakâr tutumu destekleme oranları arasında anlamlı olabilecek farklılıklar bulunduğu çıkarılabilir. Evin iç işlerinden kadın ve dışarıdaki işlerden ise erkeklerin sorumlu olduğunu düşünen kadınların oranı % 50.5 iken, bu oran erkek katılımcılarda % 65.2'ye çıkmaktadır. Benzer durum, evin reisinin erkek olduğu ile ilgili görüşlerde de belirmiştir. Kadınların % 50.2'si evin reisinin erkek olduğunu düşünürken, erkeklerin çoğunluğu % 73.8'i evin reisinin erkek olduğunu ifade etmiştir. Erkeklerin büyük çoğunluğu %

78.7'si kadının kocasına itaat etmesi gerektiğini düşünürken, kadınların % 54.4'ü kocaya itaat edilmesi gerektiğini belirtmiştir.

Bir işte çalışmak için kadının kocasının rızasının alınması gerektiği görüşüne katılan kadınların oranı % 54.4 iken, erkeklerin oranı % 88.7'e çıkmaktadır. Ancak, her iki grup katılımcı tarafından da, bir işte çalışmak için kocanın rızasının alınması gerektiği çoğunluk tarafından vurgulanmaktadır.

Kadınların çalışma hayatına katılımının anne ve eş olarak toplumsal cinsiyet rolleri üzerindeki etkileri incelendiğinde, işin özellikle çalışan kadınlarda eş ve aile rollerinden daha fazla ağırlık kazandığı görülmektedir. Kadınların yaklaşık yarısından fazlası (% 51.8), iş dolayısıyla evin ihmal edilmesi durumunda kadının işini bırakarak eşi ve çocuklarıyla ilgilenmesi gerektiğini düşünürken, erkeklerin büyük çoğunluğu (% 79.2), evin ihmal edilmesi durumunda kadının eşi ve çocuklarıyla ilgilenmesi için işini bırakması gerektiğini düşünmektedir.

Öte yandan, gerek ailenin toplumsal pozisyonu ve gerekse de aileye yüklenen değerler ile ilgili görüşlerin, hem kadınlar hem de erkekler arasında birbirine benzer olduğu görülmektedir. Maddi ve manevi sorunlarla karşılaşıldığında ilk başvurulması gereken kurumun aile olduğunu her iki grup (kadın ve erkek) da desteklemektedir. Kadınlarda bu görüşü destekleyenlerin oranı, erkeklere göre biraz düşük olmasına rağmen, her iki grup katılımcıların kendi içlerinde çok büyük çoğunlukla (kadın , % 86.2; erkek % 92.7), maddi ve manevi sorunlar olduğunda, ailenin ilk başvurulması gereken kurum olduğunu belirtmektedir. Ailenin dini ve manevi değerlere bağlı olması gerektiği de kadın ve erkeklerin büyük çoğunluğu tarafından kabul edilmektedir. Kadınların % 85.8'i, erkeklerin % 95.5'i, büyük çoğunluk olarak ailenin manevi ve dini değerlere bağlı olması gerektiği konusunda ortak görüşü paylaşmaktadır. Nikâhsız olarak beraber yaşamanın doğru olmadığını hem kadınlar hem de erkekler yaklaşık oranlarda bildirmektedir. Kadınların % 78.8'i ve erkeklerin %80.5'i, yaklaşık oranlarda ve kendi grupları içinde oldukça büyük çoğunluk olarak nikahsız beraber yaşamanın doğru olmadığını düşünmektedir.

Kadına yüklenen namus ve şeref ile ilgili kültürel değerlerin çalışan ve çalışmayan kadınlar arasında paralellik gösterdiği görülmektedir. Örneğin, kadının evleninceye kadar bekâretini koruması gerektiğini düşünen kadınların oranı % 85.6'sı, aynı şekilde düşünen erkeklerin oranı %86.4'tür. Ancak, her iki grupta da bekâretin evleninceye kadar korunması gerektiği büyük çoğunluk tarafından ifade edilmiştir.

Tablo 3: Kadınlar Arasında Çalışma Durumuna Göre Muhafazakârlık Tutumlarının Frekans Dağılımları

		Çalışma Durumu			
		Çalışıyor		Çalışmıyor	
		Sayı	Sütun Geçerli %	Sayı	Sütun Geçerli %
Maddi ve manevi sorunlar olduğunda başvurulması gereken ilk yer ailedir.	Katılmıyor	12	13.3	7	5.5
	Kararsız	5	5.6	5	3.9
	Katılıyor	73	81.1	115	90.6
Aile dini ve manevi değerlere bağlı olmalıdır.	Katılmıyor	4	4.4	7	5.5
	Kararsız	10	11.1	10	7.9
	Katılıyor	76	84.4	110	86.6
Evin iç işlerinden (yemek, temizlik gibi) kadın, dışarıdaki işlerden (fatura yatırmak, pazar alışverişi gibi) erkek sorumludur.	Katılmıyor	48	53.3	40	31.5
	Kararsız	10	11.1	10	7.9
	Katılıyor	32	35.6	77	60.6
Evin reisi erkektir.	Katılmıyor	53	58.9	39	31.0
	Kararsız	6	6.7	9	7.1
	Katılıyor	31	34.4	78	61.9
Kadının asıl görevi anneliktir.	Katılmıyor	40	44.4	27	21.3
	Kararsız	6	6.7	4	3.1
	Katılıyor	44	48.9	96	75.6
Bir kadın işi dolayısıyla evini ihmal ediyorsa işini bırakmalı, eşi ve çocuklarıyla ilgilenmelidir.	Katılmıyor	47	52.2	24	18.9
	Kararsız	13	14.4	20	15.7
	Katılıyor	30	33.3	83	65.4

		Çalışma Durumu			
		Çalışıyor		Çalışmıyor	
		Sayı	Sütun Geçerli %	Sayı	Sütun Geçerli %
Kadının çalışarak eve ekonomik katkı sağlaması, ev hanımı olarak çocukları ve eşi ile ilgilenmesinden daha önemlidir.	Katılmıyor	44	49.4	68	53.5
	Kararsız	17	19.1	21	16.5
	Katılıyor	28	31.5	38	29.9
Bir kadın evleninceye kadar bekâretini korumalıdır.	Katılmıyor	9	10.1	8	6.3
	Kararsız	11	12.4	3	2.4
	Katılıyor	69	77.5	115	91.3
Evin maddi yönden geçimini temin etmek erkeğin görevidir.	Katılmıyor	36	40.0	19	15.1
	Kararsız	11	12.2	10	7.9
	Katılıyor	43	47.8	97	77.0
Ev kadını da çalışan ve para kazanan kadın kadar değerlidir.	Katılmıyor	7	8.0	6	4.8
	Kararsız	6	6.8	9	7.1
	Katılıyor	75	85.2	111	88.1
Çalışan bayanlar ev işlerine, çocuklarına ve eşlerine yeterli zaman ayıramıyorlar.	Katılmıyor	38	42.2	29	23.0
	Kararsız	13	14.4	19	15.1
	Katılıyor	39	43.3	78	61.9
Evin maddi olarak geçiminden kadın-erkek eşit derecede sorumludur.	Katılmıyor	21	23.3	27	21.4
	Kararsız	9	10.0	13	10.3
	Katılıyor	60	66.7	86	68.3
Kadın bir işte çalışmak için kocasının rızasını	Katılmıyor	25	28.1	14	11.2

	Çalışma Durumu				
	Çalışıyor		Çalışmıyor		
	Sayı	Sütun Geçerli %	Sayı	Sütun Geçerli %	
almalıdır.	Kararsız	13	14.6	11	8.8
	Katılıyor	51	57.3	100	80.0
Kadın kocasına itaat etmelidir.	Katılmıyor	41	45.6	29	23.4
	Kararsız	11	12.2	16	12.9
	Katılıyor	38	42.2	79	63.7
	Katılmıyor	7	7.8	8	6.3
Bir kadın başörtüsü ile başı açık olanlar gibi her yerde çalışabilmelidir.	Kararsız	7	7.8	6	4.8
	Katılıyor	76	84.4	112	88.9
Nikâhsız beraber yaşamak doğru değildir.	Katılmıyor	17	19.1	11	8.7
	Kararsız	4	4.5	14	11.1
	Katılıyor	68	76.4	101	80.2
	Katılmıyor	13	14.4	13	10.3
Kadınlar için bazı meslekler uygun değildir.	Kararsız	9	10.0	8	6.3
	Katılıyor	68	75.6	105	83.3
Meşru bir neden olmadan kürtaj yoluyla bebeği aldirmek büyük bir insanın canına kıymak kadar kötü bir davranıştır.	Katılmıyor	13	14.6	12	9.6
	Kararsız	6	6.7	7	5.6
	Katılıyor	70	78.7	106	84.8
	Katılmıyor	32	35.6	26	20.6
Okul öncesi yaşta bir çocuğun annesinin çalışmasından kötü bir şekilde etkilenmesi muhtemeldir.	Kararsız	14	15.6	20	15.9

	Çalışma Durumu				
	Çalışıyor		Çalışmıyor		
	Sayı	Sütun Geçerli %	Sayı	Sütun Geçerli %	
Çalışan bir anne en az çalışmayan bir anne kadar çocuğuyla yakın ve güven dolu bir ilişki kurabilir.	Katılıyor	44	48.9	80	63.5
	Katılmıyor	13	14.4	24	19.0
	Kararsız	7	7.8	16	12.7
Bir kadın bir işte çalıştığında bundan bütün ailesi zarar görür.	Katılıyor	70	77.8	86	68.3
	Katılmıyor	56	62.2	63	50.4
	Kararsız	10	11.1	25	20.0
	Katılıyor	24	26.7	37	29.6

Tablo 3'e göre, kadının çalışma durumu kategorileri içinde (hâlihazırda çalışan ve çalışmayan) muhafazakârlıkla ilgili tutum ve görüşler için oluşturulan kısmi tablolarda ortaya çıkan örüntülerin birbirinden farklı olduğu görülmektedir. Çalışma durumu kategorileri içinde kısmi tabloların sıklık dağılımlarının incelenmesi sonucunda ortaya çıkan betimsel bulgular, Muhafazakârlık tutumunun çalışmayan kadınlarda daha güçlü olduğunu göstermektedir.

Çalışan ve çalışmayan kadınlar birbirleri ile karşılaştırıldığında, bütün değişkenler için çalışan kadınların daha zayıf muhafazakârlık eğilimi gösterdiği görülmektedir. Özellikle kadının ev içi rol ve sorumlulukları ile ilgili tutumlarda, çalışan ve çalışmayan kadınlar birbirinden farklı eğilimlere sahiptir. Evin iç işlerinden kadının, dışarıdaki işlerden ise erkeğin sorumlu olduğunu düşünen çalışan kadınların oranı % 35.6 iken, bu oran çalışmayan kadın katılımcılarda % 60.6'ya çıkmaktadır. Benzer durum, evin reisinin erkek olduğu ile ilgili görüşlerde de belirmiştir. Çalışan kadınların sadece % 34.4'ü evin reisinin erkek olduğunu düşünürken, çalışmayan kadınların çoğunluğu (% 61.9) evin reisinin erkek olduğunu ifade etmiştir. Çalışan kadınların % 42.2'si kadının kocasına itaat etmesi gerektiğini düşünürken, çalışmayan kadınlarda bu oran % 63.7'dir. Bir işte çalışmak için kadının kocasının rızasının alınması gerektiği görüşüne katılan çalışan kadınların oranı % 57.3 iken, çalışmayan kadınların oranı % 80'e çıkmaktadır.

Kadınların çalışma hayatına katılımının anne ve eş olarak toplumsal cinsiyet rolleri üzerindeki etkileri incelendiğinde, işin özellikle çalışan kadınlarda eş ve aile rollerinden daha fazla ağırlık kazandığı görülmektedir. Çalışan kadınların yaklaşık yarısından fazlası (% 52.2), işi dolayısıyla evin ihmal edilmesi durumunda kadının işini bırakarak eşi ve çocuklarıyla ilgilenmesi gerektiği hakkında olumsuz görüşe sahipken, çalışmayan kadınların büyük çoğunluğu (% 65.4), evin ihmal edilmesi durumunda kadınların eşi ve çocuklarıyla ilgilenmek için işini bırakması gerektiğini düşünmektedir.

Öte yandan, ailenin toplumsal pozisyonu ve aileye yüklenen değerler ile ilgili görüşlerin, hem çalışan hem de çalışmayan kadınlar arasında birbirine benzer olduğu görülmektedir. Maddi ve manevi sorunlarla karşılaşıldığında ilk başvurulması gereken kurumun aile olduğunu her iki grup kadın da desteklemektedir. Çalışan kadınlarda bu görüşü destekleyenlerin oranı, çalışmayan kadınlara göre biraz düşük olmasına rağmen, her iki grup katılımcıların kendi içlerinde çok büyük çoğunlukları (çalışan, %81.1; çalışmayan % 90.6), maddi ve manevi sorunlar olduğunda, ailenin ilk başvurulması gereken kurum olduğunu belirtmektedir. Ailenin dini ve manevi değerlere bağlı olması gerektiği de çalışan ve çalışmayan kadınların büyük çoğunluğu için kabul edilmektedir. Çalışan kadınların % 84.4'ü, çalışmayan kadınların ise % 86.6'sı, birbirine yakın oranlarda ve kendi içlerinde büyük çoğunluk olarak ailenin manevi ve dini değerlere bağlı olması gerektiği konusunda ortak görüşü paylaşmaktadırlar. Benzer şekilde, nikâhsız olarak beraber yaşamanın doğru olmadığı görüşüne hem çalışan hem de çalışmayan kadınlar yaklaşık oranlarda katılmaktadırlar. Çalışan kadınların % 76.6'sı ve çalışmayan kadınların %80.2'si, yaklaşık oranlarda ve kendi grupları içinde oldukça büyük çoğunluk olarak nikahsız beraber yaşamanın doğru olmadığını düşünmektedirler.

Kadına yüklenen namus ve şeref ile ilgili kültürel değerlerin çalışan ve çalışmayan kadınlar arasında paralellik gösterdiği görülmektedir. Örneğin, kadının evleninceye kadar bekâretini koruması gerektiğini düşünen çalışan kadınların oranı % 77,5'tir. Aynı şekilde düşünen çalışmayan kadınların oranı ise % 91.3'e çıkmaktadır.

Tablo 4: Tercih Edilen İdeal Çocuk Sayısına Göre ve Frekans Dağılımları

Değişkenler	Sayı	%
Sizce İdeal çocuk sayısı kaçtır?		
Bir	24	5.4
İki	165	37.3
Üç	177	40.0
Dört	54	12.2
Beş ve üzeri	19	4.3
Cevapsız	3	0.7
Toplam	442	100.0

Tablo 4'e bakıldığında katılımcıların ideal çocuk sayısı olarak %40.0'ı üç çocuk, %37.3' ü iki çocuk, %12.2'si dört çocuk, %5.5'i bir çocuk ve %4.3'ü de beş ve üzeri şeklinde cevap verdikleri görülmektedir. Tablo sonuçlarından katılımcıların en fazla tercih ettikleri ideal çocuk sayısının 3 çocuk olduğu anlaşılmaktadır.

Tablo 5: En Vazgeçilmez Kurum Değişkenine Göre Frekans Dağılımları

Değişkenler	Sayı	%
Sizce en vazgeçilmez kurum hangisidir?		
Devlet	57	12.9
Aile	189	42.8
Din	139	31.4
Millet	14	3.2
Hiçbiri	16	3.6
Cevapsız	27	6.1
Toplam	442	100.0

Tablo 5'e bakıldığında muhafaza edilmesi gereken en önemli kurumun %45.5'lik bir oran ile aile olduğu, ikinci en önemli muhafaza edilmesi gereken kurumun ise %31.4'ük bir oran ile din kurumu olduğu üçüncü olarak %13.7'lik bir oran ile devlet ve %3.2'lik bir oran ile millet kurumu olduğu ve hiçbiri diyenlerin oranının ise %3.6 olduğu görülmektedir. Tablo sonuçlarına göre birinci derecede muhafaza edilmesi gereken en önemli kurumun aile olduğu, ikinci en önemli kurumun ise din olduğu görülmektedir.

Tablo 6: Ev İçi Önemli Kararları Kimin Aldığına Göre Frekans Dağılımları

Değişkenler	Sayı	%
Ev içi önemli kararlar		
Ben alırım	76	17.2
Eşim alır	53	12.0
Çocuklarım alır	3	0.7
Ailece alırız	309	69.9
Cevapsız	1	0.2
Toplam	442	100.0

Tablo 6'ya bakıldığında ev içi kararların büyük çoğunluk tarafından (69.9) ailece alındığı ifade edilmiştir. Kararları ben alırım diyenlerin oranı %17.2'i, eşim alır diyenlerin oranı ise %12.0'dır, %0,7'lik bir oran da çocuklarım alır ifadesini kullanmıştır. Tablo sonuçlarından katılımcıların büyük çoğunluğunun önemli kararları ailece aldıkları anlaşılmaktadır.

Tablo 7: Çocukların Geleceği İle İlgili Kararların Kimin Tarafından Verildiği Değişkenlerine Göre Frekans Dağılımları

Değişkenler	Sayı	%
Çocukların geleceği ile ilgili kararlar		
Ben karar veririm	39	8.8
Eşim karar verir	42	9.5
Çocuklarım kendileri karar verir	93	21.2
Ailece karar veririz	264	59.7
Cevapsız	4	0.9
Toplam	442	100.0

Tablo 7'ye bakıldığında çocukların geleceği ile ilgili konularda ailece karar veririz diyenlerin oranı %60.3'tür, çocuklarım kendileri karar verir diyenlerin oranı%21.0'dır, kararları eşim verir diyenlerin oranı %9.8'dir, kararları ben veririm diyenlerin oran ise %8.8'dir. Tablo sonuçlarından çocukların geleceği ile ilgili kararların büyük oranda ailece verildiği anlaşılmaktadır. İkinci derecede ise kararları çocukların kendileri verdikleri anlaşılmaktadır. Anne ve babanın tek başlarına karar verdikleri oran görece daha düşük bir oranda kalmaktadır.

Sonuç

Aile kurumu her zaman merkezi önemini korumuştur. Yukarıda da belirtildiği gibi Muhafazakârlık aileyi hem toplumun temel birimi hem de geleneksel ahlaki değerleri kuşaktan kuşağa aktaran ve koruyan bir kurum olarak görür. Bireylere toplumsal değerlerin ilk öğretildiği yer ailedir. Bu nedenle aile bireyin sosyalleşmesinde en temel kurumdur.

Çankırı ilinde 221 kadın ve 221 erkek olmak üzere toplam 442 kişiye rastgele örnekleme yöntemi ile anket uygulaması yapılmıştır. Araştırmada önce cinsiyet temelli bir karşılaştırma yapılmıştır. Yapılan frekans analizi sonucu erkeklerin muhafazakârlık skorlarının kadınlara oranla daha yüksek olduğu görülmüştür. İkinci olarak kadınlar kendi aralarında çalışan kadınlar ve ev hanımı kadınlar olarak karşılaştırılmıştır. Yapılan frekans analizi sonucunda ev hanımı kadınların genel olarak çalışan kadınlardan muhafazakârlık skorlarının daha yüksek olduğu görülmüştür.

Genel olarak bakıldığında katılımcıların büyük oranda muhafazakâr aile değerlerini benimsedikleri görülmektedir. Örneğin maddi ve manevi sorunlar olduğunda başvurulması gereken ilk yerin aile olduğu, ailenin dini ve manevi değerlere bağlı olması gerektiği, evin reisinin erkek olduğu, kadının asıl görevinin annelik olduğu, erkeğin evin geçiminden sorumlu olduğu, kadının işi dolayısıyla eşini ve çocuklarını ihmal ediyorsa işini bırakması gerektiği, kadının evleninceye kadar bekâretini koruması gerektiği gibi konularda hem kadınların hem de erkeklerin katılım düzeylerinin çok yüksek olduğu ve bu görüşleri onayladıkları görülmektedir.

Bizim araştırmamızın sonuçları da aile ve toplumsal cinsiyet rolleri açısından yukarıda belirtilen Çarkoğlu ve Kalaycıoğlu'nun yaptıkları araştırma sonuçları ile paralellik göstermektedir. Kadının iş hayatına atılması ile bazı konularda değişiklik olmakla beraber kadının asıl görevinin annelik olduğu fikri yine toplum tarafından hem kadın hem de erkekler tarafından benimsenen bir görüş olmaya devam etmektedir. Yine benzer şekilde kadınların iş hayatı ile eş ve çocukları konusunda bir tercih yapması gerektiğinde işi bırakması ve eş ve çocukları ile ilgilenmesi gerektiği fikri öne çıkmaktadır. Günümüzde önemli tartışma konularından olan ve muhafazakârlığın karşı çıktığı kürtaj ve nikâhsız beraber yaşamayı büyük çoğunlukla onaylamadıkları sonucu çıkmaktadır.

Kurumlar arasında en vazgeçilmez kurumun aile kurumu olduğu, ikinci önemli kurumun din kurumu olduğu ve üçüncü önemli kurumun ise devlet kurumu olduğu sonucu çıkmıştır. Katılımcıların çocuk sayısı tercihi bakıldığında en fazla tercih edilen sayının 3 çocuk olduğu, ikinci derecede ise 2 çocuk tercihinin yer aldığı görülmektedir. Ev içi önemli kararların büyük çoğunlukla ailece ortak

olarak alındığı, benzer şekilde çocukların geleceği ile ilgili kararların da yine büyük oranda ailece alındığı, ikinci derecede ise çocukların kendi gelecekleri hakkındaki konularda kendilerinin karar verdikleri sonucu çıkmaktadır. Analiz sonuçlarına bakıldığında anne ve babanın ev içi önemli kararlarda ve çocukların geleceği hakkındaki kararlarda tek başlarına çok belirleyici olmadıkları görülmektedir.

Kaynakça

AĞAOĞULLARI, Mehmet Ali; AKAL, Cemal Bâli ve KÖKER, Levent (1994), Kral Devlet ya da Ölümlü Tanrı, İmge Yayınları, Ankara.

AKKAŞ, Hasan Hüseyin (2004), Muhafazakâr Düşünce ve Edmund Burke, Kadim Yayınları, Ankara.

ARGIN, Şükrü (2003), “Siyasetin Taşra’sında Taşranın Siyasetini Tahayyül Etmek”, Modern Türkiye’de Siyasî Düşünce -Muhafazakârlık-“ (ed. Ahmet Çiğdem), Cilt: 5, İletişim Yayınları, İstanbul.

ARSLANTÜRK, Zeki& AMMAN, Tayfun(2001), Sosyoloji, Çamlıca Yayınları, İstanbul.

ASAGEM (T.C. Başbakanlık Aile ve Sosyal Politikalar Genel Müdürlüğü).(2010), Türkiye’de Ergen Profili

ASAGEM(T.C. Başbakanlık Aile ve Sosyal Politikalar Genel Müdürlüğü).(2010), Türkiye’de Aile Değerleri Araştırması

AYDIN, Mustafa (2011), Güncel Kültürde Temel Kavramlar, Açılım Kitap, İstanbul.

BAŞGİL, Ali Fuad (1998), Din ve Laiklik, Kubbealtı Neşriyat, İstanbul.

BORA, Tanıl (1997), “Muhafazakarlığın Değişimi ve Türk Muhafazakarlığının Bazı Yol İzleri” Toplum ve Bilim, 74, Güz.

NİSBET, Robert, (1990), “Muhafazakârlık”, (Çev. Erol Mutlu), Sosyolojik Çözümlemenin Tarihi, (Der. Tom Bottomore, Robert Nisbet, (Yay. Haz. Mete Tunçay, Aydın Uğur), Verso Yayınları, İstanbul.

BOTTOMORE, Tom ve NİSBET, Robert (1990), Sosyolojik Çözümlemenin Tarihi, Çev. Mete Tuncay ve Aydın Uğur, Verso Yayınları, İstanbul.

ÇAHA, Ömer (2004), “Muhafazakâr Düşüncede Toplum”, Uluslararası Muhafazakârlık ve Demokrasi Sempozyumu içinde, AKP Yayınları, İstanbul.

ÇINAR, Metin (2003), “Dergâh Dergisi”, “Modern Türkiye’de Siyasî Düşünce - Muhafazakârlık” (ed. Ahmet Çiğdem), Cilt: 5, İletişim Yayınları, İstanbul.

DUBİEL, Helmut (1998), Yeni Muhafazakârlık Nedir?, Çev. Erol Özbek, İletişim Yayınları, İstanbul.

ERKAL, Mustafa (2011), Sosyoloji, Der Yayınları, İstanbul.

GİDDENS, Anthony (1996), Beyond Left and Right-The Future of Radical Politics, (Cambridge and Oxford: Polity Press and Blackwell Publishers.

KARPAT, Kemal (1997), “Modern Turkey”, der. P.M. Holt, Ann K.S. Lambton ve Bernard Lewis, The Cambridge History of Islam, Cilt 1B.

KİRMAN, M. Ali (2004), Din Sosyolojisi Terimleri Sözlüğü, Rağbet Yayınları, İstanbul.

KÖKER, Levent (1989), “Liberalizm-Muhafazakârlık İlişkisi Üzerine”, Türkiye Günlüğü, Sayı: 9, Ankara.

MARDİN, Şerif (1995), Türkiye’de Din ve Siyaset, İletişim Yayınları, İstanbul.

ÖGÜN, Süleyman Seyfi (1997), “Türk Muhafazakârlığının Kültür Kökenleri ve Peyami Safa’nın Muhafazakâr Yanılgısı” Toplum ve Bilim, 74, Güz.

ÖZİPEK, Bekir Berat (2004), Muhafazakârlık-Akıl, Toplum, Siyaset-, Liberte Yayınları, Ankara.

SAFİ, İsmail (2005), Türkiye’de Muhafazakâr Siyaset ve Yeni Arayışlar, Lotus Yayınevi, Ankara

SULLIVAN, Tony (2004), “İslâm, Muhafazakârlık ve Demokrasi”, Uluslararası Muhafazakârlık ve Demokrasi Sempozyumu içinde, AKP Yayınları, İstanbul.

WILSON, Francis Graham (1980), “The Case for Conservatism”, Penguin Books, New York.

YILDIRMAZ, Sinan (2003), “Muhafazakârlık, Türk Muhafazakârlığı ve Peyami Safa Üzerine”, Journal of Historical Studies, 9-18.